

The aim of this work is to find out the specifics of the formation and development of melodeclamation and to trace the functioning of this genre variety of artistic words in the Ukrainian cultural and artistic space.

Results. The article deals with the evolution of the development of melodeclamation as a kind of art, as well as scientific works, teaching aids of well-known theorists and scholars on the art of recitation and diction have been analyzed, which afford ground to assert: firstly, melodeclamation exists as «recitation on the background of music». Secondly, the analysis of executive practice in this genre convinces that at the present stage melodeclamation is used by artists. Perspectives for further research are seen in the study of melodeclamations performed by the artists of the Ukrainian diaspora.

Key words: melodeclamation, art of artistic word, artistic reading, melodeclamatic monoperformance.

Надійшла до редакції 11.11.2018 р.

УДК 793.3:796.912

ХОРЕОГРАФІЧНА СКЛАДОВА ВИСТУПУ ВИКОНАВЦІВ СПОРТИВНИХ ТАНЦІВ НА ЛЬОДУ

Ситченко Катерина Володимирівна – викладач кафедри сучасної та бальної хореографії, Харківська державна академія культури, м. Харків
orcid.org/0000-0003-2807-1356
doi.org/10.35619/ucpmk.vi28.109
oxyd2011@mail.ru

Розглянуто значення базових хореографічних вправ у підготовці спортивних програм виконавців танців на льоду. Заняття хореографією виконавців спортивних танців на льоду сприяють належній елевації, формують стрибок, виховують у них артистизм, грацію, наділяють кантиленністю рухів. Засоби і методи школи класичного тренажу сприяють естетичному вихованню спортсменів, формуванню в них рухових навичок, уможливають створення естетично привабливого, художньо насиченого виступу.

Ключові слова: хореографія в спорті, спортивні танці на льоду, фігурне катання, хореографія, танець.

Постановка проблеми. Для спортсменів техніко-естетичних видів спорту вміння досконало володіти своїм тілом пов'язане з хореографічною підготовкою, адже балетні вправи біля станка і на середині зали випрацьовують пластичність і виразність, необхідні для успішного спортивного виступу. Крім того, заняття хореографією сприяють вирішенню низки загальнокультурних питань. Насамперед, вони залучають до мистецтва різних народів світу за допомогою застосування елементів історико-побутових і народних танців, знайомлять з основами музичної грамоти і творами композиторів різних жанрів та епох, сприяють розвитку інтелектуальних здібностей спортсменів.

Як важливий засіб естетичного виховання, хореографія розвиває в учасників змагань творчі здібності, адже саме в процесі опанування різних форм танцю вони найближче стикаються з мистецтвом; у них формується відчуття краси рухів, здатність передавати певні емоційні стани, настрої, почуття і переживання. Хореографія помітно покращує гнучкість і координацію рухів, сприяє розвитку витривалості, формує високий художній смак. Використання хореографічних елементів сприяють створенню цілісного художнього образу виступів.

Серед різних видів техніко-естетичних спортивних дисциплін помітне місце в олімпійському переліку посідають танці на льоду. Вони є однією з форм фігурного катання, ідея якої полягає у пересуванні пари спортсменів у заданих напрямках ковзання з одночасним виконанням різноманітних спортивних елементів: обертань, стрибків, танцювальних комбінацій під музику. Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю з'ясування ролі хореографії у даному виді спорту з позиції мистецтвознавства, адже у танцях на льоду, крім технічної вправності при оцінці виступу спортсменів, враховуються такі художні показники як музикальність, ритмічність, пластична та емоційна виразність, образність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій довів, що проблема хореографічної складової танців на льоду досить рідко є предметом аналізу науковців. Ці аспекти входять переважно до контексту праць, присвячених загальним проблемами техніко-естетичних видів спорту, зокрема, Г. Артем'євої та Т. Мошенської [3], Т. В. Єрмілової та О. Кротової [4], В. Сосіної [9], І. Шипіліної [10]. Найавторитетнішим дослідженням, яке висвітлювало технічні та фрагментарно художні аспекти підготовки спортсменів у фігурному катанні в Україні та світі стала праця І. Медведєвої [5]. Проте місце хореографічної підготовки та танцювальних елементів у виступах спортсменів-фігуристів розглянуто в ньому побіжно. Недостатня вивченість заявленої проблематики спонукала до написання даної наукової розвідки.

Метою статті є з'ясування ролі хореографічної складової у підготовці виконавців спортивних танців на льоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія виникнення та розвитку спортивних танців на льоду пов'язана з генезою одиночного та парного фігурного катання.

За свідченням науковців, залізні ковзани із загнутими носками з'явилися вперше у Голландії на початку XIV ст. Розвитку там бігу на ковзанах сприяли природні умови країни – велика мережа каналів, що замерзали взимку, а також господарчі потреби селян, що шукали зручний та швидкий спосіб пересування на значну відстань. Поряд із тим, уже тоді ковзанярі прагнули до витонченості рухів на льоду, про що, наприклад, свідчать полотна голландських художників, створені у XVI ст. [1; 2].

Із Голландії мистецтво катання на ковзанах перейшло до Англії, де отримало подальший розвиток. Англіїці змінили форму голландських ковзанів, пристосовавши їх для виконання складних фігур і заклали основи техніки ковзаня (з'явилися окремі танцювальні елементи – «трійка», «вісімка», «змійка», «перетяжка», «кораблик», а також методична література щодо їх виконання).

Важливу роль у розвитку фігурного катання відіграли спеціальні закриті ковзанки, які вперше з'явилися в Канаді: у Квебеку (1858 р.) та Монреалі (1859 р.). Особливого значення для розвитку всіх видів фігурного катання набули штучні ковзанки, що відкривали широкі можливості для тренувань незалежно від погодних умов (перша ковзанка зі штучним покриттям з'явилася в Лондоні у 1876 р.).

Створення спортивних клубів у різних країнах світу також вплинуло на розвиток фігурного катання: в Англії (Едінбург, 1760 р.), США (Нью-Йорк, 1863 р.), Канаді (1857 р.), згодом – у Голландії, Франції, Австрії, Іспанії, Німеччині. Тоді ж винайдено перший стиль фігурного катання – британський, що відрізнявся відносно невеликою амплітудою рухів. Згодом британський стиль змінив міжнародний, що запозичив усе найкраще з методик різних шкіл: зухвалість і безстрашність – із скандинавського; широкий хід, чистоту переходів, відмінну «скатанність» у парі – з англійського; геометричну точність малюнків і чистоту обертань – із віденського.

Найвагомішу роль у розвитку міжнародного стилю катання відіграв талановитий американський фігурист Д. Гейнс. Його манера пересування на льоду була винятковою за своєю красою, легкістю і музичністю. В 1864 р. він уперше взяв участь у показових виступах в Європі, де вразив глядачів високою артистичністю катання. Тоді він представив публіці кілька відомих танців – мазурку, марш та кадрили, використовуючи для супроводу оркестрову музику Й. Штрауса (1869 р. до цього переліку танців додався вальс).

На віденців виступи американського фігуриста справили величезне враження. Стрибки і піруети Гейнса на зубцях ковзанів виконувалися в ритмі музики із бездоганною чистотою. Його підхід до фігурного катання з позиції балету (син тесляра-мебляра, Гейнс тривалий час брав уроки танців і готувався до балетної кар'єри), сприяв формуванню нового стилю, який відрізнявся від пануючої на той час стриманої манери катання. Велика заслуга належить Гейнсу і в кінцевому формуванні ковзана – він зробив його форму зручнішою для виконання складних танцювальних фігур [1; 4, 8; 140].

Роботу славетного фігуриста згодом продовжили його учні і послідовники. Так, 1889 р. уперше представлений марш на 14 кроків, автором якого став австрійський фігурист Ф. Шиллер. У 1909 р. з'явився ще один новий танець – кіліан, створений іншим австрійським спортсменом – К. Шерейтором. Упродовж 1934–1938 рр. англійці Р. Уїлке та Д. Уолліз запропонували такі складі і цікаві танці на льоду, як аргентинське танго, квікстеп та пасодобль. Наприкінці 1930-х рр. пара Е. Вандервайтен – Е. Кійтс уперше продемонструвала вестмінстерський вальс. 1948 р., у зв'язку з появою значної кількості танців на льоду, виникла потреба виділення їх в окремий вид фігурного катання і створення технічного комітету із спортивних танців на льоду. Перший чемпіонат світу з цієї спортивної дисципліни проведений 1952 р., а чемпіонат Європи – в 1954 р.

До 1966 р. спортивні танці мали академічний характер, який диктували англійці. Проте, саме вони першими й зруйнували усталені традиції. Так, Д. Таулер і Б. Форд 1966 р. уперше продемонстрували у довільному танці такі елементи, як підтримки, що раніше заборонялися правилами. З цього моменту почався бурхливий процес розвитку танців на льоду. Завдяки їх популярності в усьому світі, красі і видовищності, високій технічній та художній майстерності, починаючи з 1976 р. вони включені до програми Олімпійських ігор [1; 4–6].

До 2010 р. змагальна програма різних дисциплін фігурного катання містила три танці: оригінальний, обов'язковий та довільний. Починаючи з сезону 2010–2011 рр. обов'язковий та оригінальний танці були об'єднані в один, так званий короткий танцювальний номер. Саме він став поєднанням краси оригінального танцю та змагальної природи обов'язкового.

У нашій країні танці на льоду розвиваються під патронатом Федерації фігурного катання України. Серед сучасних імен українських спортсменів у цьому виді спорту варто, насамперед, згадати пару О. Назарова – М. Нікітін (триразові чемпіони України у 2015, 2017 та 2018 рр.; «бронза» чемпіонату світу серед юніорів, 2015 р., Таллінн, Естонія; «золото» зимової Універсиади 2017 р. в Алма-Аті, Казахстан).

Наголосимо, що основу технічної майстерності фігуристів, які виконують танці на льоду, становить технологія катання на ребрі ковзана з урахуванням елевації і виворотності. Стрибкова техніка і витонченість пози також підкоряються у фігурному катанні ідеї ковзання. Таким чином, елевація, стрибок і поза вимагають від спортсмена хореографічної підготовки, навичок, умінь, які надає балетна школа. Остання також сприяє розвитку артистизму, грації та кантіленності рухів.

Майстри фігурного катання (зокрема відомий радянський тренер, кількарразовий чемпіон СРСР та світу – В. Рижкін) рекомендують залучати до занять хореографією наступні танцювальні елементи у палки (опори): піднімання на півпальцях із прямими колінами та руками в основних хореографічних позиціях (*releve*); повільні неглибокі і глибокі присідання в усіх танцювальних позиціях з одночасним переміщенням рук через I–III позиції (*demi plie*, *grand plie*); 3) повільні і швидкі відведення вільної ноги від опорної – вперед, в сторону і назад (*battement tendu*, *battement tendu jete*); великі махи робочими ногами у різних напрямках (*grand battement jete*); повільне згинання та розгинання опорної ноги при положенні вільної ноги ззаду або спереду опорної; повільне піднімання робочої ноги вперед, в сторону і назад (*battement releve l'ant*); відведення робочої ноги півколом у напрямках «до себе» і «від себе», опорна нога при цьому злегка зігнута і не випрямляється під час руху вільної ноги (*rond de jambe par terre*); нахили вперед і назад; випади на вільну ногу в усіх напрямках.

Варто зауважити, що при виконанні всіх перерахованих вправ фігуристи мають утримувати певні позиції рук: «рука в руці», «вальсова», «кіліан», «фокстротна».

Виникає цілком закономірне запитання: чому в межах спортивних тренувань використовується головним чином класичний тренаж? Відповідь знаходимо у праці авторитетного теоретика фізичного виховання Ф. Мореля «Хореографія в спорті», де автор зазначає, що засоби і методи школи класичного танцю сприяють естетичному вихованню спортсменів, формуванню в них вольових якостей і рухових навичок. За допомогою цілеспрямованих академічних рухів майбутні чемпіони набувають музичності, виразності, їх тіло стає «податливим» до найрізноманітнішої пластики [6; 7]. Проте, не можна не зауважити, що хореографія наповнює програму фігуристів численними танцювальними елементами не лише з класичного, але й народно-сценічного, бального та сучасного танців, допомагає у побудові спортивних композицій згідно прийнятих канонів драматургії (зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка). Вже згадуваний тренер В. Рижкін після виконання класичного тренажу рекомендує переносити на середину зали розучування елементів польського, угорського, іспанського та інших народних танців; а також елементи сучасних бальних танців – самба, лімба, пасодобль, танго та ін. [8; 164–166].

Важливе місце в тренуванні танцювальних пар на льоду належить імітаційним вправам, що допомагають краще вивчити техніку танцювально-спортивних елементів. Справа в тому, що виконання багатьох танцювальних кроків у залі і на льоду має спільний характер. Тому помилки, яких припускаються на льоду, легко виправити на заняттях у залі, а необхідні навички перенести на лід. Проте, на льоду, як правило, набагато складніше добитися повного і красивого виконання будь-якого елемента, який раніше був відпрацьований на підлозі. Це пов'язано, насамперед, із меншою площею опори, адже лезо ковзана вужче за подошву стопи. Утримати рівновагу при такій опорі досить складно, тому в залі варто виконувати танцювальні па на вузькій опорі, наприклад, на гімнастичній колоді [8; 166–167].

Розучувати танцювальну програму варто на підлозі спочатку частинами, а потім цілком під рахунок і під музику. Щоб краще уявляти малюнок танцю, рекомендується креслити на підлозі траєкторію переміщень і, відповідно до неї, виконувати елементи танцювальної композиції. Відмінним помічником в імітаційних вправах слугує велике дзеркало, завдяки якому можна контролювати виконання рухів (не випадково в усіх хореографічних класах одна стіна дзеркальна).

При виконанні вправ на підлозі не слід забувати про їх ритмічність і характер. Відчуття ритму краще допомагає засвоїти той чи інший елемент. При виборі і дозуванні всіх видів вправ загальної і спеціальної фізичної підготовки важливо пам'ятати про індивідуальні особливості кожного окремого спортсмена. Наприклад, про те, якою є його загальна технічна підготовка, наскільки розвинені окремі м'язові групи, координація. Особливу увагу варто звернути на рухливість у суглобах: тазостегнових, колінних та гомілковостопних. Для танцюристів-фігуристів важливо мати якісну розтяжку стегнових м'язів: це створює максимальну амплітуду для руху, зокрема, назовні. Необхідно домагатися вільного розгортання грудної клітини по поздовжній осі тіла на якомога більший кут щодо таза в обидва боки.

Зрозуміло, що завжди в полі зору тренера, хореографа і спортсменів мають бути ритмічність і пластичність рухів при бездоганній поставі, витривалості та швидкій реакції [8; 168].

Важливого значення на уроках хореографії для фігуристів набуває опанування різноманітних поз, які підкреслюють значущість танців на льоду, їх розмах, пластичну красу. Проте, якщо на сцені арабеск або положення атитюд тривають кілька секунд, то на льоду завдяки ковзанню, поза продовжується значно довше. Наприклад, у балеті для того, щоб арабеск танцівниці «тривав», потрібна допомога партнера. На ковзанах подібна поза демонструється без будь-якої сторонньої підтримки. Однак її роль залишається тією ж – в ній втілюється краса і виразність, скульптурна завершеність композиції. З великих поз інколи може складатись увесь танцювальний номер повільного характеру.

Наголосимо, що важливого значення поза набуває при синхронному русі партнерів (у так званому, «тіньовому» катанні), коли поза партнерки, повторена партнером, подвоює враження. Синхронність у рухах партнерів на льоду надає виступу особливого ефекту, адже точність катання задана не лише спортивним характером, але й танцювальним джерелом. Традиційна для бального танцю на паркеті синхронність рухів партнерів була доведена у фігурному катанні, зокрема у танцях на льоду, до філігранної віртуозності. Танець отримав високу «плавність», бездоганну узгодженість рухів партнерів, кантіленність пробіжок, обертів, кружлянь тощо.

Висновки. Мистецтво катання на ковзанах на початку XIV ст. зародилося в Голландії, звідти перейшло до Англії, де отримало подальший розвиток. Основою для перших танців на льоду став міжнародний стиль катання, що об'єднав у собі такі технічні напрями, як скандинавський, англійський, віденський, американський.

1948 р., у зв'язку з появою чималої кількості різноманітних за характером, темпом та колоритом танців на льоду, виникла потреба виділення їх в окремий вид фігурного катання. Перший чемпіонат світу, організований технічним комітетом із спортивних танців на льоду, відбувся 1952 р., а чемпіонат Європи – в 1954 р.

Заняття хореографією, впроваджені у систему тренувань виконавців спортивних танців на льоду, у значній мірі сприяють розвитку в спортсменів необхідної їм елевачії, формують стрибок, виховують у них артистизм, грацію, наділяють кантіленністю рухів. Перераховані здібності, навички та вміння надає саме балетна школа, адже засоби і методи школи класичного тренажу сприяють естетичному вихованню спортсменів, формуванню у них вольових якостей і рухових навичок.

Виявлення ролі хореографії в удосконаленні майстерності виконавців спортивних танців на льоду потребує подальшої дослідницької уваги з викладенням здобутих результатів у фахових монографіях, присвячених синтезу мистецтва і спорту.

Список використаної літератури

1. Абсальямова И. В. История развития фигурного катания на коньках за рубежом. М., 1982. 18 с.
2. Абсальямова И. В. Совершенствование техники фигурного катания на коньках (спортивные танцы на льду). М., 1983. 22 с.
3. Артем'єва Г., Мошенська Т. Роль і значення хореографії у гімнастичних і танцювальних видах спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2018. № 4. С. 32–36.
4. Ермилова В. В., Кротова Е. Е. Особенности зрелищности в спорте и их трансформация в условиях современного общества. *Общество. Среда. Развитие*. 2015. № 2. С. 100–103.
5. Медведева И. М. Система подготовки спортсменов в фигурном катании на коньках. Киев : Олимпийская лит., 2002. 407 с.
6. Морель Ф. Хореография в спорте. М. : Физкультура и спорт, 1971. 154 с.
7. Помелова М. П., Тихомиров А. К. История фигурного катания на коньках. М. : ГИФК, 1985. 37 с.
8. Рьжкин В. И. Танцы на льду. М. : Физкультура и спорт, 1970. 191 с.
9. Сосіна В. Шляхи інтеграції хореографічного мистецтва та техніко-естетичних видів спорту. *Танцювальні студії*. 2018. № 1. С. 81–90.
10. Шипилина И. А. Хореография в спорте. Ростов на-Дону : Феникс, 2004. 224 с.

References

1. Absaljamova I. V. Istorija razvitija figurного katanija na kon'kah za rubezhom. Moskva, 1982. 18 s.
2. Absaljamova I. V. Sovershenstvovanie tehniki figurного katanija na kon'kah (sportivnye tancy na l'du). Moskva, 1983. 22 s.
3. Artemieva H., Moshenska T. Rol i znachennia khoreohrafii u himnastychnykh i tantsiuvalnykh vydakh sportu. *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. 2018. № 4. S. 32–36.
4. Ermilova V. V., Krotova E. E. Osobennosti zrelishhnosti v sporte i ih transformacija v uslovijah sovremennogo obshhestva. *Obshhestvo. Sreda. Razvitie*. 2015. № 2. S. 100–103.

5. Medvedeva I. M. Sistema podgotovki sportsmenov v figurnom katanii na kon'kah. Kiev : Olimpijskaja literatura, 2002. 407 s.
6. Morel' F. Horeografija v sporte. Moskva: Fizkul'tura i sport, 1971. 154 s.
7. Pomelova M. P., Tihomirov A. K. Istorija figurnogo katanija na kon'kah. Moskva : GIFK, 1985. 37 s.
8. Ryzhkin V. I. Tancy na l'du. Moskva : Fizkul'tura i sport, 1970. 191 s.
9. Sosina V. Shliakhy intehratsii khoreohrafichnoho mystetstva ta tekhniko-estetychnykh vydiv sportu. *Tantsiuvalni studii*. 2018. № 1. S. 81–90.
10. Shipilina I. A. Horeografija v sporte. Rostov na-Donu : Feniks, 2004. 224 s.

ХОРЕОГРАФИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ВЫСТУПЛЕНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ СПОРТИВНЫХ ТАНЦЕВ НА ЛЬДУ

Ситченко Екатерина Владимировна – преподаватель кафедры современной и бальной хореографии, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

Рассмотрено значение базовых хореографических упражнений для подготовки спортивных программ для исполнителей танцев на льду. Занятия хореографией исполнителей спортивных танцев на льду способствуют надлежащей элевации, формируют прыжок, воспитывают в них артистизм, грацию, наделяют кантиленностью движений. Средства и методы школы классического тренажа способствуют эстетическому воспитанию спортсменов, формированию у них двигательных навыков, позволяющих создавать эстетически привлекательное, художественно насыщенное выступление.

Ключевые слова: хореография в спорте, спортивные танцы на льду, фигурное катание, хореография, танец.

CHOREOGRAPHIC COMPOSITION OF PERFORMANCE EXHIBITORS OF SPORT DANCES ON ICE

Sytchenko Kateryna – teacher of the department of modern and ballroom choreography Kharkiv state Academy of Culture, Kharkiv

The article from the perspective of art history examines in detail the significance of basic choreographic exercises for the preparation of sports programs for ice dancers. Classes choreography performers of sports dance on ice contribute to proper elevation, form a leap, educate them in artistry, grace, endowed with cantille movements. The means and methods of the school of classical training contribute to the aesthetic education of athletes, the formation of their motor skills, allowing them to create an aesthetically attractive, artistically rich performance.

Key words: choreography in sports, sports dancing on ice, figure skating, choreography, dance.

UDC 793.3:796.912

CHOREOGRAPHIC COMPOSITION OF PERFORMANCE EXHIBITORS OF SPORT DANCES ON ICE

Sytchenko Kateryna – teacher of the department of modern and ballroom choreography Kharkiv state Academy of Culture, Kharkiv

The purpose of the work – specify value of the choreographic basis in performance of sports dances on ice.

Research methodology. The methodology is based on the principle of objectivity and the methods: general historical, comparative, analytical.

Results. At the beginning of the fourteenth century, the art of skating spread in England, and was further developed. The basis for the first ice dancing was an international skating style that combines various technical areas: Scandinavian, English, Viennese, and American. Over time (in 1948) a great variety of ice dancing appeared in character, tempo and originality, therefore, it became necessary to isolate them into a separate type of figure skating. The first world championship, organized by the technical committee on sports dance on ice, took place in 1952, and the European Championship – in 1954. Choreography classes, which are introduced into the system of training performers of sports dance on ice, greatly contribute to the development of athletes of the lifts they need, form a leap, educate them in artistry, grace, and impart smooth movements. These skills and abilities form the ballet school – the principles and methods of the school of classical training contribute to the aesthetic education of athletes, the approval of their volitional qualities and motor skills.

The scientific novelty of the research lies in the fact that the importance of basic choreographic exercises in the preparation and development of effective programs for ice dancers was first considered from the position of the art studies.

The practical significance. Materials and research results can be used for further study on the problem of the significance of choreography in the performances of the dancers on ice, in the educational process in specialized and higher education institutions of the sports profile.

Key words: choreography in sports, sports dancing on ice, figure skating, choreography, dance.

Надійшла до редакції 11.12.2018 р.